

УДК 355.2 (477)

Сокурєнко В.В.,
д-р юрид. наук, доцент,
ректор Харківського національного
університету внутрішніх справ

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВО-
МОРСЬКИМИ СИЛАМИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ**

У результаті аналізу особливостей адміністративно-правового статусу Військово-Морських Сил України зроблено акцент на певні проблемні моменти, що виникають під час його реалізації. У зв'язку з цим запропоновано перспективні кроки у

напрямі до виправлення існуючого стану справ: поновлення військових навчань закордоном; збільшення фінансування; закупівля нової сучасної військової техніки; підвищення професійного рівня кадрового офіцера; збільшення та розширення меж матеріального стимулювання військовослужбовців Військово-Морських Сил України.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, Збройні Сили України, Військово-Морські Сили України, реалізація, адміністративне законодавство, юридичні гарантії.

В результате анализа особенностей административно-правового статуса Военно-Морских Сил Украины сделан акцент на определенные проблемные моменты, возникающие при его реализации. В связи с этим предложены перспективные шаги в направлении исправления существующего положения дел: возобновление военных учений за рубежом; увеличение финансирования; закупка новой современной военной техники; повышение профессионального уровня кадрового офицера; увеличение и расширение границ материального стимулирования военнослужащих Военно-Морских Сил Украины.

Ключевые слова: административно-правовой статус, Вооруженные Силы Украины, Военно-Морские Силы Украины, реализация, административное законодательство, юридические гарантии.

As a result of analysis of the features of administrative and legal status of the Naval Forces of Ukraine's emphasis on certain problematic aspects that arise in its implementation. In connection with this proposed promising steps towards the correction of the status quo: the resumption of military training abroad; increase in funding; purchase of new modern military equipment; professional development staff officer; increasing and expanding the boundaries of material incentives for personnel of the Naval Forces of Ukraine.

Keywords: administrative and legal status of the Armed Forces of Ukraine, the Ukrainian Navy, implementation, administrative law, legal guarantees.

Постановка проблеми. Важливим аспектом становлення України як незалежної, суверенної, обороноздатної держави є створення конкурентоспроможних Збройних Сил України, які б були здатні гарантувати суверенітет, територіальну цілісність країни, забезпечувати надійний захист національних інтересів від зовнішніх воєнних загроз та вирішення внутрішніх воєнних конфліктів. До видів Збройних Сил України належать: Сухопутні війська, Повітряні Сили та Військово-Морські Сили. Розкриття сутності та визначення змісту адміністративно-правового статусу даних складових Збройних Сил України має важливе значення для визначення правового становища цих органів в системі органів публічного адміністрування у сфері оборони. Адміністративно-правовий статус даних органів має досить складну структуру та специфічну характеристику його елементів, удосконалення яких можливе лише у випадку ґрунтовного аналізу специфіки зазначеного статусу, розкриття сутнісних зв'язків між складовими елементами. Реалізація зазначених дій дасть можливість запропонувати відповідні пропозиції стосовно удосконалення діяльності цих органів, визначення особливостей їх діяльності у процесі подальшого дослідження. Враховуючи, що на зазначені органи публічного адміністрування у сфері оборони покладено значну кількість специфічних функцій, необхідним, на нашу думку, є застосування системно-структурного методу дослідження для розкриття сутності, цілей, завдань, функцій, повноважень, компетенції та відповідальності зазначених органів у сфері оборони.

З метою отримання вичерпного уявлення про специфіку адміністративно-правового статусу усіх складових Збройних Сил України вважаємо за доцільне у рамках даної роботи зупинитися лише на аналізі одного структурного елементу – Військово-Морських сил України. Тому **метою статті** є детальне вивчення нагальних проблем функціонування та діяльності цих видів Збройних Сил України, а також розробка відповідних кроків щодо їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Головним призначенням *Військово-Морських Сил Збройних Сил України* є захист суверенітету і державних інтересів України на морі, розгром

угруповань Військово-Морських Сил противника у своїй операційній зоні самостійно та у взаємодії з іншими видами Збройних Сил України, сприяння Сухопутним військам України на приморському напрямку. Штаб Військово-Морських Сил Збройних Сил України розташований в м. Одеса. На нашу думку, цей вид Збройних Сил України на сьогодні перебуває в найскрутнішому становищі.

Відповідно до наказу Міністерства оборони України «Про затвердження Положення про корабельну службу у Військово-Морських Силах Збройних Сил України» від 25 листопада 2003 р. № 415, Військово-Морські Сили Збройних Сил України – це вид Збройних Сил України, який відповідно до чинного законодавства виконує покладені на нього завдання щодо оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності.

До березня 2014 р. основний корабельний склад Військово-Морських Сил України в Криму базувався в трьох місцях:

1. Севастопольська (Північна) бухта: корвет «Тернопіль», корабель управління «Славутич», морський буксир «Корець», буксир «Красноперекопськ».

2. Стрілецька бухта Севастополя: підводний човен «Запоріжжя», ракетний корвет «Придніпров'я», ракетний катер «Прилуки», корвети «Хмельницький», «Луцьк», корабель управління «Донбас», гідрографічний катер «Сквира», рятувальний буксир «Кременець», пошуково-рятувальне судно «Ізяслав», транспорти «Джанкой», «Судак», танкери «Бахмач», «Фастів», судно розмагнічування «Балта», судно контролю фізполів «Севєродонецьк», кілекторне судно «Шостка», плавсклад «Золотоноша», буксир «Дубно», судно сміттєзбирач U954, катер «Чигирин», навчальні катери «Сміла», «Нова Каховка», протипожежний катер «Борщів», водолазні катери «Ромни», «Токмак», санітарний катер «Сокаль», плавкран «Каланчак» і три малі катери.

3. Південна військово-морська база, (селище Новоозерне, озеро Донузлав): корвет «Вінниця», морські тральщики «Чернігів», «Черкаси», рейдовий тральщик «Генічеськ», великий десантний корабель «Костянтин Ольшанський»,

середній десантний корабель «Кіровоград», протипожежний катер «Євпаторія», транспорт «Горлівка», морський буксир «Ковель», протидиверсійний катер «Феодосія», катер торпедолов «Херсон», буксирний катер «Новоозерне» і навчально-тренувальне судно «Велика Олександрівка».

У складі Військово-Морських Сил Збройних Сил України до моменту окупації Кримського півострова перебувало 16 бойових кораблів (після окупації Криму залишилося лише шість) та катерів, 12 протичовнових літаків і гелікоптерів, близько 55 суден та катерів забезпечення, 39 танків, 178 бойових броньованих машин та 65 артилерійських систем калібром більше 100 мм. Водночас після окупації Криму Росія повернула менше половини українських кораблів, та й практично непридатні [1].

За своїм функціональним призначенням Військово-Морські Сили Збройних Сил України було розподілено на морський компонент Об'єднаних сил швидкого реагування та Основних сил оборони Збройних Сил України, які мають відповідні корабельні, авіаційні та берегові складові.

Операційна зона Військово-Морських Сил Збройних Сил України включала акваторії Чорного й Азовського морів, річки Дунай, Дністер, Дніпро, а також інші райони морів, які визначаються інтересами держави.

Відповідно до чинного законодавства, на Військово-Морські Сили Збройних Сил України в мирний час покладалися такі завдання: 1) створення необхідного комплексу сил Військово-Морських Сил та підтримання їх у готовності до стримування агресії з морського напрямку; 2) боротьба з ворожими військово-морськими силами; 3) знищення транспортів противника; 4) підтримка інших видів Збройних Сил з морського напрямку; 5) захист своїх військово-морських баз та морських комунікацій; 6) захист цивільного судноплавства; 7) участь у миротворчих операціях, виконання міжнародних зобов'язань України у військово-морській сфері; 8) оборона берегової лінії, територіальних вод, комунікацій, природних ресурсів у Чорному та Азовському морях.

Водночас функціями Військово-Морських Сил Збройних Сил України є: якісна підготовка органів управління, кораблів і

підрозділів, які входять до складу Військово-Морських Сил Збройних Сил України; нарощування інтенсивності підготовки кораблів (суден) та підрозділів Військово-Морських Сил, забезпечення навченості та готовності до дій в умовах терористичних загроз і надзвичайних ситуацій природного й техногенного характеру, пов'язаних з аваріями, пожежами та катастрофами, а також у міжнародних миротворчих операціях спільно з військовими контингентами інших держав; оволодіння командирами усіх рівнів з'єднань, військових частин та підрозділів зі складу Військово-Морських Сил прийомами і способами тактичних дій підрозділів при виконанні завдань за призначенням в умовах запровадження правового режиму надзвичайного та воєнного стану; підготовка з'єднань, військових частини та підрозділів Військово-Морських Сил Збройних до виконання завдань за призначенням у взаємодії з підрозділами інших військових формувань України; відновлення методичних навичок офіцерським складом, насамперед ланки «взвод – рота (батарея)», та сержантського складу у підготовці і проведенні занять, навчань (тренувань); підготовка визначених кораблів та підрозділів до сертифікації в рамках Концепції оперативних можливостей НАТО [2].

До складу Військово-Морських Сил Збройних Сил України входять: а) надводні сили у складі бригад надводних кораблів; б) морська авіація у складі морської авіаційної бригади; в) берегові ракетні війська; г) війська берегової оборони та морська піхота; д) військово-морські бази; е) Академія Військово-морських сил імені П.С. Нахімова, військово-морський ліцей.

Але внаслідок окупації Автономної Республіки Крим склад Військово-Морських Сил Збройних Сил України значно скоротився за рахунок захоплених військово-морських одиниць російськими військовими. Так, на сьогодні в складі Військово-Морських Сил Збройних Сил України перебувають: фрегат «Гетьман Сагайдачний», корвет «Вінниця», десантний корабель «Кіровоград», ракетний катер «Прилуки», артилерійський катер «Скадовськ», десантний катер «Сватове», рейдовий тральщик «Генічеськ»; морські судна забезпечення «Донбас» і «Переяслав»; навчально-тренувальні катери «Чигирин»,

«Сміла», «Нова Каховка», «Вознесенськ», «Титан»; гідрографічне судно «Алчевськ»; водолазні судна «Нетішин» і «Почаїв»; протипожежні судна «Борщів» і «Євпаторія»; танкери «Судак» і «Фастів»; санітарний корабель «Сокаль»; судно розмагнічування «Балта»; судно контролю фізичних польотів «Северодонецьк»; морські буксири «Корець» і «Ковель»; дослідницьке судно «Кам'янка»; катери торпедолови «Херсон», а також 19 плавзасобів.

Головною проблемою, що унеможлиблює подальший розвиток Військово-Морських Сил Збройних Сил України, є недостатнє фінансування. Як відомо, відтворення флоту або навіть його відновлення коштує Україні недешево. Загалом, Україна за останні роки витрачає на оборону близько 0,8 % ВВП, в абсолютних цифрах – трохи більше мільярда доларів. Щоправда, у бюджеті щорічно плануються видатки на збройні сили близько півтора мільярдів, але реально частина коштів не виділяється. При цьому щорічні потреби українських збройних сил для підтримання їх існування і боєготовності визначено в 2,1 млрд дол. на рік, і це – без будь-якого розвитку. На розвиток необхідно не менше 4 млрд [3]. Для порівняння – будівництво одного нового американського есмінця серії «АрліБерк» коштує приблизно 1,4 млрд дол. Тобто на всю українську армію, авіацію і флот витрачають на рік менше, ніж на один американський есмінець.

Другою важливою проблемою розвитку Військово-Морських Сил Збройних Сил України є рівень грошового забезпечення моряків. Так, наприклад, заробітна плата лейтенанта Військово-Морських Сил України в середньому становить 3000 грн, лейтенанта Військово-морського флоту Росії – 750 дол. США, а лейтенант флоту Німеччини – від 2900 до 3900 дол. США. Український морський офіцер не тільки один з найбідніших, а й повинен довше за своїх міжнародних колег перебувати на службі – за новим пенсійним законодавством виходити у відставку за вислугою років йому доведеться на загальних підставах, тобто не в 40–45 років, як раніше, а в 55–60. Так, відповідно до пункту «д» ст. 55 Закону України «Про пенсійне забезпечення», право на пенсію за вислугу років мають працівники деяких видів суден, професій і посад плавскладу

суден морського, річкового флоту і флоту рибної промисловості (крім суден портових, які постійно працюють на акваторії порту, службово-допоміжних, роз'їзних, приміського і внутріміського сполучення) чоловіки – після досягнення 55 років і при загальному стажі роботи не менше 25 років, з них не менше 12 років 6 місяців на зазначеній роботі; жінки – після досягнення 50 років і при загальному стажі роботи не менше 20 років, з них не менше 10 років на зазначеній роботі; працівники окремих видів суден, професій і посад плавскладу суден морського, річкового флоту і флоту рибної промисловості – за списком, що затверджується у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, незалежно від віку: чоловікам – при стажу роботи на цих суднах, за цими професіями і посадами не менше 25 років; жінки – при стажу роботи на цих суднах, за цими професіями і посадами не менше 20 років [2].

Таким чином, в умовах проведення пенсійної реформи в Україні рівень соціальної захищеності працівників та військовослужбовців Військово-Морських Сил Збройних Сил України знизився та став менш привабливим як для моряків Військово-Морських Сил Збройних Сил України, які вже несуть службу, так і для майбутнього підростаючого кадрового резерву, зважаючи на складність і тяжкість несення служби на морських суднах та в умовах виконання завдань, коли виконання останнього може тривати від двох місяців до одного року. Реалізація таких нововведень та вікових обмежень, на нашу думку, є недопустимою.

Водночас Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про утворення державного підприємства «Державна судноплавна компанія «Чорноморське морське пароплавство» [4] «Державна судноплавна компанія» концерн «Чорноморське морське пароплавство» було ліквідовано, а його правонаступником встановлено утворену компанію. Нині флот компанії становить шість одиниць [5].

Так, наприклад, під час окупації росіянами території України – Автономної Республіки Крим 4 березня 2014 р. корабель управління «Славутич» і корвет «Тернопіль» за тривогою провели приготування до бою й походу, знялися зі швартових і спробували відійти від причалу. Але їх спробу

негайно блокували судна й кораблі Чорноморського флоту Російської Федерації. Це ж саме намагалися здійснити і боездатні кораблі Військово-Морських Сил Збройних Сил України – ВДК «Костянтин Ольшанський», СДК «Кіровоград», морські тральщики «Черкаси» і «Чернігів» [6].

1 березня кораблі й судна російського Чорноморського флоту перекрили виходи зі Стрілецької й Північної бухт Севастополя із завданням не допустити виходу в море кораблів і суден Військово-Морських Сил Збройних Сил України. Крім того, перед кораблем «Славутич» і корветом «Тернопіль» поставили буксири й тральщик із завданням перешкодити їм у разі спроби відходу від причалу. З появою в Стрілецькій бухті російських військових було здійснено спробу «відриву» кораблів Військово-Морських Сил Збройних Сил України від причалів у Стрілецькій бухті, але, відтягнувшись на швартових на 5–6 м й унеможлививши таким чином проникнення на борт сторонніх, вони залишилися стояти на своїх місцях, оскільки миттєво були оточені військовими Російської Федерації з моря, у розпорядженні яких були сучасні, швидкісні військові катери.

Таким чином, наразі постала велика проблема матеріально-технічного забезпечення Військово-Морських Сил Збройних Сил України. Забезпечення достойною та необхідною сучасною військово-морською технікою, зброєю, запасними частинами, інструментами та приладами, паливом і боєприпасами. Паралельно з належним матеріально-технічним забезпеченням потрібно, на нашу думку, вирішувати проблему розвитку кораблебудування з метою проектування, розроблення, виготовлення військово-морської техніки, тобто створення й забезпечення цепного (циклічного) виробничого ланцюга [2].

Важливе значення має моральне та більшою мірою фінансове заохочення моряків, які несуть службу в лавах Військово-Морських Сил Збройних Сил України [2]. Так, від імені керівництва вітчизняного оборонного відомства, Генерального штабу та місцевої влади за зразкове виконання військового обов'язку щороку в День Військово-Морського Флоту заохочено велику групу військових моряків нагрудними знаками, почесними відзнаками, грамотами та цінними подарунками.

Висновки. Отже, на сьогодні важливим і відкритим залишається питання соціального захисту та адаптації моряків Військово-Морських Сил Збройних Сил України, адже після окупації території України в 2014 р., штаб Військово-Морських Сил Збройних Сил України було передислоковано до м. Одеса, де нині й знаходяться не лише морська техніка, а й моряки та члени їх сімей. Вирішення питання адаптації військовослужбовців і членів їхніх сімей у нових місцях дислокації, забезпечення соціального захисту є одним з першочергових завдань нинішнього уряду.

Для вирішення зазначеної проблеми, на нашу думку, необхідно розробити план збільшення побудови службового житла для моряків та членів їх сімей, щоб не лише офіцери, а й контрактники мали можливість доступу до службового житла.

Література:

1. Україна фактично позбавляється Військово-морських сил // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/politika/sensaciynazvistka-z-odesi-ukrayina-faktichno-pozbavlayetsya-viyskovo-morskih-sil-393290.html>.
2. Сокурено В. В. Сфера оборони України: адміністративно-правове регулювання : моногр. / В. В. Сокурено. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – 544 с.
3. Вельможко О. О. ВМС Украины – «фантомы», суслики и забытый флот [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://dumskaya.net/article/vms-ukrainy--zabytyj-flot-kotoryj-est-no-ego-nik/>.
4. Про утворення державного підприємства «Державна судноплавна компанія «Чорноморське морське пароплавство» : затв. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 лют. 1995 р. № 59-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/59-95-p>
5. Недограбоване «Чорноморське морське пароплавство» знову спробують продати [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gazeta.ua/articles/life/_nedograbovane-cornomorske-morske-paroplavstvo-znovu-sprobuyut-prodati/327983?mobile=true.
6. Хроніка кримського протистояння [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/4145/>